

การถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อนครพนม

Transfer of Local Wisdom on the Forest and Water Resource Conservation of the Thai Yo Ethnic Group in Nakhon Phanom

สถาพร ชูทองรัตนะ¹, ประยูร วงศ์จันทร์², บัญญัติ สาลี³

Sathaporn Chuthongrattana¹, Prayoon Wongchantra², Banyat Sali³

บทคัดย่อ

ความมุ่งหมายของการวิจัย 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อนครพนม 2) เพื่อพัฒนากิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ นครพนม 3) เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความรู้ ทักษะคติ และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อนครพนม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการจัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อนครพนม จำนวน 80 คน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างแบบสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต คู่มือการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ แบบสอบถามความรู้ แบบวัดทัศนคติ และแบบวัดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติทดสอบสมมติฐาน One-Way ANOVA ผลการวิจัย พบว่า องค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ ได้รับการดูแลรักษาจากชุมชนผ่านองค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในรูปของความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจ สิ่งศักดิ์สิทธิ์และภูตผี ผู้ทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครอง ดูแลรักษา ทั้งให้คุณและให้โทษกับบุคคลผู้ปฏิบัติตาม แบบแผน จารีตประเพณีและผู้ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตาม มีการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าเพื่อการ ยังชีพโดยใช้ไม้ทำฟัน ทำเครื่องมือเครื่องใช้ อุปกรณ์ทำมาหากิน ใช้ป่าเป็นแหล่งอาหารเก็บของป่า ลำสัตว์ป่า มีการใช้ป่าเพื่อประกอบพิธีกรรม ป่าดอนปู่ตาใช้ทำพิธีเลี้ยงปู่ตา ป่าดอนป่าช้าใช้ทำพิธีฌาปนกิจศพ มีการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำเพื่อเป็นแหล่งอาหารจับสัตว์น้ำโดยมีข้อห้ามหลายอย่างที่เป็นการอนุรักษ์น้ำ เช่น ห้ามบัสสาวะ อุจจาระลงในน้ำ มีการใช้น้ำเพื่อ

¹ นิสิตระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

² อาจารย์คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

³ อาจารย์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ Ph.D. Candidate in Environmental Education, Faculty of Environment and Resource Studies Mahasarakham University

² Lecturer, Faculty of Environment and Resource Studies Mahasarakham University

³ Lecturer, Faculty of Humanities and Social sciences Mahasarakham University

ประกอบพิธีกรรม เช่น พิธีไหลเรือไฟ พิธีลอยกระทง พิธีส่งแขก สำหรับเอกสารประกอบการจัดกิจกรรมการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้อยู่นครพนมเนื้อหาในเอกสารมี 7 กิจกรรม คือ กิจกรรมเลี้ยงปู่ตา กิจกรรมป่าชุมชน กิจกรรมสร้างบ้านสร้างครอบครัว กิจกรรมส่งแขก กิจกรรมลอยกระทง กิจกรรมไหลเรือไฟ และกิจกรรมหาปลาหาเลี้ยงชีพ ผลการศึกษาความรู้ ทักษะคิด และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ ก่อนเข้าและหลังรับการรับการถ่ายทอดการจัดกิจกรรม ทั้งเพศชายและเพศหญิงมี ความรู้ และทัศนคติ ไม่แตกต่างกัน ซึ่งความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ จำแนกตามอายุ ไม่แตกต่างกัน ทัศนคติที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ จำแนกตามอายุ ไม่แตกต่างกัน

Abstract

The purposes of this study were to 1) investigate the body of knowledge of local wisdom on the forest and water resource conservation of the Thai Yo Ethnic Group in Nakhon Phanom, 2) develop the activities of the local wisdom transfer in conserving the forest and water resources of the Thai Yo Ethnic Group in NakhonPhanom, and 3) explore and compare knowledge, attitudes and participation in conserving the forest and water resources of the Thai Yo Ethnic Group in NakhonPhanom.: The samples used in the event transfer of Local Wisdom on the Forest and Water Resource Conservation of the Thai Yo Ethnic Group in NakhonPhanom. The sample were of 80 who voluntarily participated in activity. The research tools were the manual interview, observation, manual transfer of Local Wisdom on the Forest and Water Resource Conservation of the Thai Yo Ethnic Group in NakhonPhanom, knowledge test, attitudes test and participating questionnaire manuals. The statistical analysis of data were percentage, mean, standard deviation and One-Way ANOVA. The results showed that the knowledge and wisdom of conserving forests and water resources. Has been maintained by the community through knowledge and wisdom in the form of beliefs about power. Sacred, and Phantoms The act protects both you and provide care for those individuals who follow a traditional pattern and violators do not comply. The use and conservation of forest resources for. Subsistence using wood for firewood Making Tools Equipment livelihood Using forests as a source of wild food hunting store. Forests are used for rituals. Don wild ancestors used to do farming family. Don Woods Cemetery, the burial ceremony. The use and conservation of water resources as a source of food fish catch has many taboos that conserve water, not urine, feces into the water. Water is used for ritual ceremonies, such as the Loy Krathong ritual fire ceremony guests. These sub-systems were performed in forms of being aware of the values of the forest and water resources making the communities live in harmony with nature. Supplemented documents of the activities on the utilization and conservation of the forest and water resources among the Thai Yo Ethnic Group in NakhonPhanom were

acquired from the synthesis of the knowledge in the first phase. The contents of the documents comprised: Activity of Paying Homage to the Ancestral Holy Ghost/Pu Ta, Activity of Community Forest, Activity of Family Building, Activity of Sending Guests/Song Khaek, Activity of Loikrathong, Activity of Lai Ruea Fai as well as Activity of Fishing for Sustenance. The effects of identifying knowledge, attitudes and participation of the Thai Yo Ethnic Group before and after the activities were transferred revealed that there were no significant differences among male and female participants in terms of knowledge and attitudes. The knowledge concerning local wisdom on the conservation of the forest and water resources classified by age showed no differences. There were no significant differences on the attitudes toward the conservation of the forest and water resources classified by age.

บทนำ

ปัจจุบันสถานการณ์ของทรัพยากรธรรมชาติดินน้ำป่าไม้อยู่ในสภาพที่น่าเป็นห่วงมากสำหรับประเทศไทยโดยเฉพาะในพื้นที่ของภาคอีสานดังนั้นความสำคัญอันดับแรกของการแก้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติคือการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรในส่วนที่ยังเหลืออยู่และหาวิธีฟื้นฟูสภาพในส่วนที่ถูกทำลายไปแล้วให้กลับคืนสู่สภาพเดิมโดยเร็วดังนั้นการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติจึงมีประโยชน์อย่างมากต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยอยู่บนพื้นฐานของความเคารพในภูมิปัญญาพื้นบ้านผสมผสานกับแนวคิดเชิงวิชาการสมัยใหม่สร้างความร่วมมือและสร้างจิตสำนึกของการมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐเอกชนและในหมู่ประชาชนทุกกลุ่มอย่างกว้างขวางและเร่งด่วน (อภิชาติ พันธเสน และคณะ, 2539: 30-35)

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานเป็นภูมิภาคที่มีความโดดเด่นมีความหลากหลายทั้งทางด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตที่เรียบง่ายด้วยขนาดของภูมิภาคที่กินพื้นที่กว่า 1

ใน 3 ของพื้นแผ่นดินไทยจึงทำให้ภูมิภาคแห่งนี้มีจำนวนประชากรมากที่สุดในประเทศและมีความหลากหลายของเชื้อชาติเผ่าพันธุ์อาทิ ลาว ผู้ไท ลื้อ โย้ย ญ้อ แสก กะเลิง ฯลฯ ในจำนวนดังกล่าวกลุ่มชาติพันธุ์ผู้อยู่ในจังหวัดนครพนมเป็นกลุ่มที่มีถิ่นอาศัยอยู่ในบริเวณลุ่มน้ำโขงลุ่มน้ำสงครามและลุ่มน้ำอูนมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติมาแต่สมัยโบราณภูมิปัญญาในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติดินน้ำป่าไม้ของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้อยู่จะเกี่ยวพันถึงความเชื่อประเพณีพิธีกรรมที่ผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าว (ธวัช ปุณโณทก, 2532: 55)

เรื่องความเชื่อของชาวผู้อยู่ในมีความเชื่อด้านภูมิปัญญาพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติซึ่งมีผลทำให้เกิดพฤติกรรมต่อทรัพยากรน้ำและป่าไม้คือความเชื่อดั้งเดิมที่ว่าสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติมีชีวิตมีจิตวิญญาณสิ่งสถิตอยู่ในรูปของต้นไม้ลำห้วยป่าเขาถ้าใครทำลายจะถูกลงโทษความเชื่อดังกล่าวถูกผนวกเข้ากับความรู้ในเรื่องสิ่งแวดล้อมสภาพธรรมชาติรวมถึงกิจกรรมการเกษตรและอื่น ๆ เพื่อความอยู่รอดของชุมชนก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมเป็นภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

และสิ่งแวดล้อมที่มีการถ่ายทอดสู่อนุชนรุ่นหลัง ต่อมาซึ่งการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านก็คือการขัดเกลาทางสังคมที่นับว่ามีความสำคัญมากเพราะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิดของชุมชนในการให้การศึกษาตลอดชีวิตตั้งแต่เกิดจนถึงตายซึ่งในแต่ละช่วงวัยของชีวิตก็จะมีกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านเพื่อการพัฒนาวิถีชีวิตที่สำคัญๆ แตกต่างกันไป การถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านก็คือการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิดของชุมชนในการให้การศึกษาตลอดชีวิตที่ครอบคลุมทุกเรื่องในวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนถึงตายซึ่งในแต่ละช่วงวัยของชีวิตก็จะมีกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านเพื่อการพัฒนาวิถีชีวิตที่สำคัญๆ แตกต่างกันไป ดังนั้นการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านจึงเป็นการศึกษานอกระบบหรืออาจเรียกการศึกษาในแนวนี้ว่า “การศึกษาพื้นบ้าน” ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมพื้นบ้านหรือภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ได้สืบสานจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งจนกระทั่งปัจจุบัน (Jakato, 1994) โดยเหตุที่มนุษย์มีความสัมพันธ์กับทรัพยากรดินน้ำป่าไม้มาแต่โบราณมีพฤติกรรมที่ปฏิบัติต่อทรัพยากรดังกล่าวเพื่อความอยู่รอดซึ่งในสังคมมนุษย์ได้ยอมรับและถือเป็นแนวปฏิบัติสืบเนื่องกันมาโดยมีการถ่ายทอดผ่านกระบวนการเรียนรู้จนกลายเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านของสังคมอย่างไรก็ตามภูมิปัญญาพื้นบ้านได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและสภาพเศรษฐกิจสังคมดังนั้นแนวทางที่สังคมปฏิบัติต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อความอยู่รอดของตนเองจึงเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสมเช่นเดียวกันภูมิปัญญาพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อนครพนมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำที่มีอยู่ขาดการถ่ายทอดจากคนรุ่นเก่าไปยังคนรุ่นใหม่ทำให้ทรัพยากรป่าและน้ำในถิ่นอาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อนครพนมร่อยหรอหรือเสื่อมโทรมเป็นอย่างมากจึง

จำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟูอย่างเร่งด่วน

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อนครพนมที่มีลักษณะการตั้งถิ่นฐานตามบริเวณลุ่มน้ำโขงลุ่มน้ำสงครามลุ่มน้ำอูนและลุ่มน้ำทวยซึ่งมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์แนบแน่นกับธรรมชาติผลของการวิจัยทำให้ทราบองค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำและป่าไม้ที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อนครพนมและรูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ และเพื่อพัฒนากิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อนครพนม

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อนครพนม
2. เพื่อพัฒนากิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อนครพนม
3. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความรู้ทัศนคติและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ ของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อนครพนม จำแนกตามเพศ อายุ ที่แตกต่างกัน

สมมุติฐานการวิจัย

ความรู้ ทัศนคติและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อนครพนม จำแนกตามเพศ อายุ แตกต่างกัน

วิธีการดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นชาวบ้านบ้านท่าดอกแก้ว ตำบลท่าจำปา อำเภอท่าอุเทน บ้านวังหมากเห็บ ตำบลนาขมิ้น อำเภอโพธิ์สวรรค์ บ้านดอนพะธาย ตำบลบ้านเสียว อำเภอนาหว้า และบ้านยางงอย ตำบลศรีสงคราม อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม จำนวน 3,079 คน สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการจัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อนครพนมจำนวน 80 คน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างแบบสุ่มเจาะใจในการเข้าร่วมกิจกรรม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์ ในเรื่องเกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านในการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
2. แบบสังเกต มีทั้งแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรมและพฤติกรรมชุมชนต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการอนุรักษ์ป่าไม้และแม่น้ำ
3. คู่มือการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ
4. แบบสอบถามความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ
5. แบบวัดทัศนคติที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ
6. แบบวัดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ 1 ศึกษาภูมิปัญญาในการใช้

ประโยชน์และอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำโดยการลงพื้นที่สอบถามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านหมู่บ้านละ 10 คนแล้วเลือกรายชื่อที่ถูกอ้างถึงมากที่สุดหมู่บ้านละ 5 คนได้บุคคลที่เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านรวมทั้ง 4 หมู่บ้านจำนวน 20 คนผู้วิจัยสัมภาษณ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำแล้วสังเคราะห์องค์ความรู้

ระยะที่ 2 นำองค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์มาสร้างคู่มือกิจกรรมการใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำกระบวนการสร้างคู่มือการประเมินความถูกต้องสมบูรณ์ของคู่มือ

ระยะที่ 3 จัดกิจกรรมอบรมโดยมีการวัดความรู้ทัศนคติและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ หลังการจัดกิจกรรม

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ นำมาวิเคราะห์สภาพชุมชนในเรื่องการจัดระเบียบทางสังคม กลไกของการจัดระเบียบทางสังคม การทำหน้าที่ของระบอบย่อยของโครงสร้างทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในการการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ ของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุปผลการศึกษาใช้วิธีการวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดของ สุกงาศ์ จันทวานิช (2540: 131-144) ดังนี้

2. ข้อมูลเชิงปริมาณ

ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม นำมาหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ SPSS

ผลการวิจัย

1. องค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ พบว่า ทรัพยากรป่าและน้ำได้รับการดูแลรักษาจากชุมชนผ่านองค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในรูปของความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจ ลิงคักดีลิตีร์และภูตผี ผู้ทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครอง ดูแลรักษา ทั้งให้คุณและให้โทษกับบุคคลผู้ปฏิบัติตาม แบบแผน จารีตประเพณี และผู้ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตาม มีการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าเพื่อการ ยังชีพ ในชีวิตประจำวันโดยใช้ไม้ทำฟืน ทำเครื่องมือเครื่องใช้ อุปกรณ์ทำมาหากิน ใช้ป่าเป็นแหล่งอาหาร เก็บของป่า ล่าสัตว์ มีการใช้ป่าเพื่อประกอบพิธีกรรม ใช้ทำพิธีเลี้ยงปู่ตา ป่าดอนป่าช้าใช้ทำพิธีฌาปนกิจศพ มีการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำเพื่อเป็นแหล่งอาหารจับสัตว์น้ำโดยมีข้อห้ามหลายอย่างที่เป็นการอนุรักษ์น้ำ เช่น ห้ามปัสสาวะ อุจจาระลงในน้ำ ใช้น้ำเพื่อประกอบพิธีกรรมซึ่งแสดงออกถึงการเคารพ คารวะ มีกตัญญูรู้คุณของน้ำ เช่นพิธีไหลเรือไฟ พิธีลอยกระทง พิธีสังฆก สักคมของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ มีการทำหน้าที่ในระบบย่อยที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจกรรมด้านความเชื่อและศาสนา เกี่ยวกับกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ กิจกรรมด้านการอบรมบ่มเพาะและการให้ขวัญ กำลังใจการยังชีพในชีวิตประจำวันโดย กิจกรรมด้านการเมืองการปกครอง ระบบย่อยเหล่านี้

ล้วนแต่กระทำไปในลักษณะของการเห็นคุณค่าของทรัพยากรป่าและน้ำทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างกลมกลืน

2. การพัฒนากิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ นครพนม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์จากการศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ จึงได้จัดทำเอกสารประกอบการจัดกิจกรรมการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อนครพนม เนื้อหาในเอกสารมี 7 กิจกรรม คือ กิจกรรมเลี้ยงปู่ตา กิจกรรมป่าชุมชน กิจกรรมสร้างบ้านสร้างครอบครัว กิจกรรมสังฆก กิจกรรมลอยกระทง กิจกรรมไหลเรือไฟ และกิจกรรมหาปลาเลี้ยงชีพ

3. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ความรู้ทัศนคติและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ หลังการจัดกิจกรรมจำแนกตามเพศ พบว่า ความรู้เพศชายมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 14.73 เพศหญิงมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 14.83 ด้านทัศนคติเพศชายมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.93 เพศหญิงมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.61 ด้านการมีส่วนร่วมเพศชายมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.13 เพศหญิงมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 (ตาราง 1)

ตาราง 1 จำนวนและค่าเฉลี่ยด้านความรู้ทัศนคติและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ หลังการจัดกิจกรรมของชาติพันธุ์ผู้อยู่นครพนม จำแนกตามเพศ

ตัวแปรตาม	เพศ	N	เต็ม	\bar{X}	S.D.
ด้านความรู้	ชาย	40	15	14.73	.55
	หญิง	40		14.83	.50
ด้านทัศนคติ	ชาย	40	5	3.93	.32
	หญิง	40		3.61	.27
การมีส่วนร่วม	ชาย	40	5	4.13	.25
	หญิง	40		4.03	.26

2. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความรู้ทัศนคติและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำหลังเข้ารับการถ่ายทอดการจัดกิจกรรมของชาติพันธุ์ผู้อยู่นครพนม พบว่า ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำจำแนกตามเพศไม่แตกต่างกัน

ทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำจำแนกตามเพศไม่แตกต่างกันและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำจำแนกตามเพศไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 (ตาราง 2)

ตาราง 2 การศึกษาความรู้ทัศนคติและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำหลังการร่วมกิจกรรมของชาติพันธุ์ผู้อยู่นครพนมที่มีเพศต่างกัน โดยวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA)

ตัวแปรตาม	ระหว่างตัวแปร	SS	df	MS	F	P
ความรู้	ระหว่างเพศ	.200	1	.200	.717	.400
	เพศเดียวกัน	21.750	78	.279		
	รวม	21.950	79			
ทัศนคติ	ระหว่างเพศ	.064	1	.064	2.010	.160
	เพศเดียวกัน	2.492	78	.032		
	รวม	2.556	79			
การมีส่วนร่วม	ระหว่างเพศ	.199	1	.199	3.102	.082
	เพศเดียวกัน	5.003	78	.064		
	รวม	5.202	79			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

3. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความรู้ทัศนคติและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำหลังการจัดกิจกรรม พบว่า ความรู้หลังได้รับการจัดกิจกรรม จำแนกตามช่วงอายุน้อยกว่า 30 ปีมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 14.73 ระหว่าง 30-59 ปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 14.70 60 ปีขึ้นไปมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 14.95 ด้านทัศนคติหลังได้รับการจัดกิจกรรมของชาติพันธุ์อีสานคนพนม

จำแนกตามช่วงอายุน้อยกว่า 30 ปีมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.88 ระหว่าง 30 - 59 ปีมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.81 และ 60 ปีขึ้นไปมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.76 ด้านการมีส่วนร่วมหลังได้รับการจัดกิจกรรมของชาติพันธุ์อีสานคนพนม จำแนกตามช่วงอายุน้อยกว่า 30 ปีมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.11 ระหว่าง 30 - 59 ปีมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.10 และ 60 ปีขึ้นไปมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 (ตาราง 3)

ตาราง 3 จำนวนและค่าเฉลี่ยด้านความรู้ทัศนคติและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำหลังการจัดกิจกรรมของชาติพันธุ์อีสานคนพนม จำแนกตามอายุ

ตัวแปรตาม	อายุ	N	เต็ม	\bar{X}	S.D.
ด้านความรู้	น้อยกว่า30 ปี	30		14.73	.52
	ระหว่าง 30-59 ปี	30	15	14.70	.65
	60 ปีขึ้นไป	20		14.95	.22
ด้านทัศนคติ	น้อยกว่า30 ปี	30		3.83	.24
	ระหว่าง 30-59 ปี	30	5	3.81	.14
	60 ปีขึ้นไป	20		3.76	.11
การมีส่วนร่วม	น้อยกว่า30 ปี	30		4.11	.27
	ระหว่าง 30-59 ปี	30	5	4.10	.23
	60 ปีขึ้นไป	20		4.00	.27

4. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความรู้ทัศนคติและการมีส่วนร่วมหลังเข้ารับการถ่ายทอดการจัดกิจกรรมของชาติพันธุ์อีสานคนพนม พบว่า ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำจำแนกตามอายุไม่แตกต่าง

กัน และทัศนคติที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำจำแนกตามอายุไม่แตกต่างกัน และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำจำแนกตามอายุไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 (ตาราง 5)

ตาราง 4 การศึกษาความรู้ทัศนคติและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำหลังการร่วมกิจกรรมของชาติพันธุ์ผู้อพยพที่มีอายุต่างกัน โดยวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA)

ตัวแปรตาม	ระหว่างตัวแปร	SS	df	MS	F	P
ความรู้	ระหว่างกลุ่ม	.833	2	.417	1.519	.225
	ภายในกลุ่ม	21.117	77	.274		
	รวม	21.950	79			
ทัศนคติ	ระหว่างกลุ่ม	.054	2	.027	.826	.442
	ภายในกลุ่ม	2.503	77	.033		
	รวม	2.556	79			
การมีส่วนร่วม	ระหว่างกลุ่ม	.156	2	.078	1.193	.309
	ภายในกลุ่ม	5.046	77	.066		
	รวม	5.202	79			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

อภิปรายผล

1. องค์กรความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

1.1 องค์กรความรู้และภูมิปัญญาพื้นบ้านในการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าสามารถวิเคราะห์ได้ว่าองค์กรความรู้และภูมิปัญญาพื้นบ้านในการใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ทรัพยากรป่าของชาวผู้อพยพที่มีสำคัญได้แก่องค์ความรู้ด้านการเก็บของป่าล่าสัตว์และองค์ความรู้ด้านการนำไม้จากป่ามาทำที่อยู่อาศัยจะเห็นได้ว่าการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าเป็นไปในลักษณะการเข้าไปเอาประโยชน์จากป่าจึงเป็นไปได้ที่ป่าต้องสูญเสียความเป็นป่าที่สมบูรณ์เพราะป่าเป็นแหล่งวัตถุดิบที่ทำหน้าที่ให้ผลผลิตแก่ชุมชนเพียงฝ่ายเดียวถ้าหากการเข้าไปเอาประโยชน์จากป่าขาดความระมัดระวังไม่รอบคอบพอก็อาจทำให้เกิดการขาดแคลนได้ในอนาคตดังนั้นองค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวผู้อพยพที่เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าจึงเน้นที่การอนุรักษ์ป่าเป็น

สำคัญคือการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างชาญฉลาดใช้อย่างคุ้มค่าและใช้ให้นานที่สุดซึ่งจะเห็นได้จากข้อห้ามต่าง ๆ ในการใช้ประโยชน์จากป่าเช่น การเก็บของป่าต้องทำแต่พอเพียงแก่การเลี้ยงชีพ ห้ามตัดโค่นและซุรกรากถอนโค่นห้ามตัดไม้ในเขตป่าดอนปู่ตาห้ามตัดโค่นไม้ต้องห้ามมาสร้างบ้าน ฯลฯ ซึ่งข้อห้ามดังกล่าวถือเป็นกุศโลบายที่แยบยลในการอนุรักษ์ป่าเช่นไม้ที่มีมดแดงทำรังอยู่ต้นไม้ที่มีปลวกทำรังอยู่โคนต้นไม้ที่มีผึ้งทำรังซึ่งสัตว์เหล่านี้ล้วนเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศต้นไม้ต้องห้ามต่าง ๆ เป็นที่อาศัยของระบบนิเวศอื่น ๆ ทำให้ป่าคงความสมบูรณ์ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุเทพ สุนทรภัสส์ (2511: 45) ที่ได้สรุปไว้ว่าความรู้ลึกซึ้งมั่นคงปลอดภัยในจิตใจของชาวชนบทในภาคอีสานมีความผูกพันกับความเชื่อในเรื่องผีซึ่งถือว่าเป็นความเชื่อดั้งเดิมเป็นรากฐานของความเชื่อที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบันนี้ คือ ป่าปู่-ตาที่มีความอุดมสมบูรณ์และคงความหลากหลายทางชีวภาพในปัจจุบันไม่สามารถนำไม้จากป่ามาสร้างบ้านได้เพราะผิดกฎหมายชุมชนจึงได้ปรับเปลี่ยนจากการใช้ไม้จากป่าสาธารณะมาเป็นการอนุรักษ์

ไม่เนื้อแข็งที่สำคัญตามไร่นาของตนเพื่อให้คนรุ่นหลังได้ใช้ประโยชน์

1.2 องค์ความรู้และภูมิปัญญาพื้นบ้านในการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำสามารถวิเคราะห์ได้ว่าชาวภู่อันนี้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำด้วยความเคารพและกตัญญูรู้คุณของน้ำเห็นได้จากการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำเป็นแหล่งอาหารซึ่งมีข้อห้ามในการใช้หลายอย่าง เช่น ห้ามดำห้ามพุดไม่สุภาพห้ามทะเลาะกันห้ามปัสสาวะอุจจาระลงในน้ำซึ่งจะทำให้น้ำไม่สะอาดซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2534) ที่ได้ทำการศึกษาองค์ความรู้นิเวศวิทยาของชุมชนเกษตรกรรมในเขตป่าโดยศึกษาชุมชนกะเหรี่ยงที่ทุ่งใหญ่นเรศวรพบว่าระบบความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของชุมชนนับเป็นรากฐานที่สำคัญสิ่งมีชีวิตดำรงภายใต้อาณาจักรเดียวกัน มีสัมพันธ์เกี่ยวโยงซึ่งกันและกันมนุษย์มีตำแหน่งเพียงเป็นส่วนหนึ่งของระบบธรรมชาติใหญ่เท่านั้น องค์ประกอบทางธรรมชาติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นดิน น้ำ อากาศ ต้นไม้ ล้วนมีสิ่งอันคุ้มครองธรรมชาติ มีจิตวิญญาณและมีพระเจ้า (ของ) คุณลักษณะสำคัญของธรรมชาติอันนี้ทำให้มนุษย์ไม่อาจครอบครองหรือเป็นเจ้าของธรรมชาติได้ทำได้เพียงการ“ขอใช้”ด้วยวิถีทางแห่ง“เคารพ” ต่อธรรมชาติภายใต้วัฒนธรรมชาติแห่งการมีศีลธรรมเท่านั้น จึงจะสามารถรักษาสมดุลภาพของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติไว้ได้การทำพิธีบูชาและขอขมาแม่คงคาด้วยการลอยกระทงและไหลเรือไฟเป็นการแสดงออกถึงความมีกตัญญูรู้คุณพิธีกรรมเหล่านี้เป็นเครื่องหล่อหลอมจิตใจของคนในสังคมให้สำนึกในคุณค่าและประโยชน์ของน้ำเป็นการระลึกถึงพระคุณของน้ำซึ่งมีประโยชน์ต่อชีวิตมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายที่ได้อาศัยน้ำทั้งกินและใช้มาตลอดทั้งปีนับว่าเป็นการอนุรักษ์น้ำอย่างฉลาด สอดคล้องกับงานวิจัยของ อรทัย ศรี

ทองธรรม (2539: บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาถึงความเชื่อของหมู่บ้านอีสานในการอนุรักษ์ป่าชุมชนทำให้เห็นภาพรวมของความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวอีสานที่ผูกพันกับธรรมชาติเป็นความเชื่อในเรื่องผีประจำหมู่บ้านที่สามารถให้คุณให้โทษกับผู้ฝ่าฝืนจารีตหรือกฎเกณฑ์ที่สืบต่อกันมาให้ปรากฏได้

2. กิจกรรมการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อนครพนมการจัดทำเอกสารประกอบการจัดกิจกรรมการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อนครพนมได้มาจากการสังเคราะห์องค์ความรู้จากการวิจัยระยะที่ 1 เนื้อหาในเอกสารแบ่งเป็น 2 หมวด คือ หมวดการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าประกอบด้วย 3 กิจกรรม คือ กิจกรรมเลี้ยงปศุสัตว์กิจกรรมป่าชุมชนกิจกรรมสร้างบ้านสร้างครอบครัวและหมวดการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำประกอบด้วย 4 กิจกรรม คือ กิจกรรมส่งแขกกิจกรรมลอยกระทงกิจกรรมไหลเรือไฟและกิจกรรมหาปลาหาเลี้ยงชีพวัตถุประสงค์เนื้อหาขั้นตอนการจัดกิจกรรมสื่อวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในกิจกรรมตลอดจนคำชี้แจงการใช้เอกสารได้รับการตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน พบว่า เอกสารประกอบการจัดกิจกรรมการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำมีความเหมาะสม

3. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ความรู้ทัศนคติและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ หลังการจัดกิจกรรมจำแนกตามเพศ พบว่า ความรู้เพศชายมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 14.73 เพศหญิงมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 14.83 ด้านทัศนคติเพศชายมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.93 เพศหญิงมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.61 ด้านการมีส่วนร่วมเพศชายมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.13 เพศหญิงมีค่า

เฉลี่ยเท่ากับ 4.03 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเอกสารประกอบการจัดกิจกรรมการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีกระบวนการที่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ซึ่งกระบวนการเรียนรู้เอื้อให้ผู้เข้ารับการถ่ายทอดมีความรู้ความเข้าใจและทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำได้ดีขึ้นประกอบกับกระบวนการถ่ายทอดมีกระบวนการที่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้โดยผู้ถ่ายทอดซึ่งเป็นวิทยากรที่เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านมีความคุ้นเคยเป็นกันเองกับผู้รับการถ่ายทอดใช้ภาษาในการถ่ายทอดเป็นภาษาเดียวกันทำให้ผู้รับการถ่ายทอดเข้าใจในเนื้อหาได้ดี สอดคล้องกับงานวิจัยของพนัส วงศ์รัตน์ (2548: 81) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมผู้นำชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวนอุทยานภูสิงห์ภูผาผึ้ง ตำบลเหล่าพรวน อำเภอเมืองอำนาจเจริญ จังหวัดอำนาจเจริญ โดยหลังการฝึกอบรมผู้นำชุมชนที่เข้ารับการอบรมมีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำแนกตามเพศ พบว่า ความรู้เพศชายมีค่าเฉลี่ยแตกต่างกันเพศหญิง โดยเพศหญิงจะมีความรู้มากกว่าเพศชาย

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบ

ความรู้ทัศนคติและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำหลังการจัดกิจกรรมพบว่าด้านความรู้ทั้งเพศชายและเพศหญิงมีคะแนนเฉลี่ยใกล้เคียงกันคือ 14.73 และ 14.83 ด้านทัศนคติทั้งเพศชายและเพศหญิงมีค่าเฉลี่ยใกล้เคียงกันคือ 3.93 และ 3.61 ด้านการมีส่วนร่วมทั้งเพศชายและเพศหญิงมีค่าเฉลี่ยใกล้เคียงกันคือ 4.13 และ 4.03 ความรู้ทัศนคติและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำหลังการร่วมกิจกรรม พบว่า ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา

พื้นบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำจำแนกตามอายุไม่แตกต่างกัน ทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำจำแนกตามอายุไม่แตกต่างกันและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำจำแนกตามอายุไม่แตกต่างกันแสดงว่าทั้งเพศและอายุไม่มีผลต่อความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำและไม่มีผลต่อทัศนคติที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำสอดคล้องกับงานวิจัยของ อุทิศ มหาภิตติคุณ (2542: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทในการปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพเทศบาลศึกษารณบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่าการรับรู้ข่าวสารและการบริหารจัดการมีผลต่อบทบาทของเจ้าหน้าที่ฝ่ายสิ่งแวดล้อมและสุขภาพในการปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ปัจจัยส่วนบุคคลได้แก่อายุระดับการศึกษาตำแหน่งระยะเวลาในการปฏิบัติงานและประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมไม่มีผลต่อบทบาทของเจ้าหน้าที่ฝ่ายสิ่งแวดล้อมและสุขภาพในการปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 1.1 รัฐบาลควรให้การส่งเสริมสนับสนุนภูมิปัญญาพื้นบ้านในการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำของชุมชน โดยจัดให้มีเวทีการถ่ายทอดภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นประจำทุกปี

1.2 องค์การบริหารส่วนตำบลควรให้ความสำคัญโดยการนำกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำเข้าในแผนพัฒนาประจำปี เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้การดำเนินการของแต่ละตำบลเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

2.1 นำรูปแบบการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่นที่มีวัฒนธรรมประเพณีสภาพภูมิประเทศหรือบริบทที่ใกล้เคียงกัน

2.2 รูปแบบการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำ สามารถนำไปปรับใช้กับการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรนำรายละเอียดรูปแบบการจัดกิจกรรมของแต่ละกิจกรรมไปศึกษาทำความเข้าใจต่อกับวิทยากรล่วงหน้า เพื่อให้วิทยากรสามารถกำหนดรายละเอียดเนื้อหา กิจกรรม ให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้เข้ารับการอบรมและเวลาในการทำกิจกรรม

3.2 ควรให้ชาวบ้านได้มีโอกาสเข้ารับการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและน้ำอย่างทั่วถึง โดยไม่คำนึงถึงกลุ่มเป้าหมาย

เอกสารอ้างอิง

- ธวัช ปุณโฑก. (2538). กลุ่มชนในภาคอีสานในสถานภาพการศึกษาด้านชนกลุ่มน้อยของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบทมหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2534). องค์ความรู้ในเวศวิทยาของชุมชนเกษตรกรรมในป่า ศึกษากรณีชุมชนกะเหรี่ยงในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร. วิทยานิพนธ์ ส.ม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พนัส วงษ์รัตน์. (2548). “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมผู้นำชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวนอุทยานภูสิงห์-ภูผาผึ้ง ตำบลเหล่าพรวน อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ.” วารสารบัณฑิตศึกษา. 2(6): 78-75 ; กุมภาพันธ์-เมษายน 2548.
- สุเทพ สุนทรภัสซ์. (2511). “ความเชื่อเรื่องผีปู่ตา ในสังคมหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”. กรุงเทพฯ: มคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย,
- อุทิศ มหาภิตติคุณ. (2542). บทบาทในการปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายสิ่งแวดล้อมและสุขาภิบาล ศึกษากรณีกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2540). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 7. สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อภิชัย พันธเสน และคณะ. (2539). การดูแลรักษาป่าและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเพิ่มพื้นที่สีเขียวจัดการอย่างไรจึงจะได้ป่า?. เอกสารประกอบการสัมมนาของสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย ประจำปี 2539 เรื่อง “สิ่งแวดล้อมไทยในทศวรรษหน้า” 9 กรกฎาคม 2539. กรุงเทพฯ: คอนเวนชั่นเซ็นเตอร์โรงแรมเซ็นทรัลพลาซ่า.

อรทัย ศรีทองธรรม. (2539). วัฒนธรรมความเชื่อของหมู่บ้านอีสานในกาอนุรักษปาฐมชนกรณศึกษาหมู่บ้านในอำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ ส.ม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.

Jakato, P. O. An Introduction to indigenous education in east Africa. School of education Makerere University.